LIMBA NAŢIONALĂ, LIMBA LITERARĂ ŞI DIALECTELE TERITORIALE[1]

DE

PROFESOR A. S. CICOBAVA

Limba literară — în sens lingvistic — nu se numeşte numai limba operelor artistice, ci şi limba studiilor ştiinţifice, a tratatelor politice, limba revistelor şi a ziarelor.

Toate limbile naţionale sunt limbi literare, dar nu toate limbile literare sunt limbi naţionale. Limbi literare ca limba rusă, ucraineană, bielorusă, estonă, lituană, letonă, armeană, georgiană, azerbaidjană, uzbecă, cazahă, chirghiză, turcmenă, tadjică, moldovenească, cehă, polonă, bulgară, maghiară, română, germană, franceză, engleză, italiană, spaniolă, chineză, coreeană, japoneză, arabă şi multe altele sunt limbi naţionale. In aceste cazuri, noţiunile de «limbă naţională» şi limbă «literară» coincid. Dar limba literară poate fi şi limba poporului (de exemplu limbile: avară, lacă, darghină, lezghină, tabasarană, eumică din R.S.S.A. Daghestan, sunt limbile literare ale popoarelor respective din Daghestan, dar acestea nu sunt încă limbi naţionale. Aici noţiunile de limbă literară» şi «limbă naţională» nu coincid).

Limba literară devine limba naţională comună când se formează naţiunea. De multe ori, însă, limbile literare apar cu mult înainte de apariţia naţiunii; cele patru elemente de bază, necesare — după învăţătura lui I. V. Stalin — pentru formarea naţiunii (comunitate de limbă, de teritoriu, de viaţă economică şi de structură psihică), nu apar în acelaşi timp: «... elementele naţiunii — limba, teritoriul, comunitatea culturală, etc. — nu au căzut din cer, ci s'au creat treptat încă în perioada precapitalistă»[2].

[1] Din lucrarea Vvedenie v iazîkcoznanie, Moscova, 1952.

[2] I. Stalin, Problema naţională şi leninismul, Ed. P.M.R., 1949, p. 7.

BDD-A10174 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:01 UTC)

Limba literară a unui popor, creată înainte de formarea naţiunii corespunzătoare, ca limbă comună, serveşte ca factor unificator în viaţa poporului. Limba literară poate servi atât poporul, cât şi naţiunea în diferite perioade ale istoriei, însă în toate etapele de existenţă ale limbii literare legătura limbii literare cu dialectele teritoriale este de o importanţă vitală. De aceea, trebue să arătăm interdependenţa dintre limba literară şi limba vorbită, adică legătura cu dialectele teritoriale.

Această legătură reciprocă poate fi exprimată pe scurt prin următoarele teze:

1. Limba literară este, de obicei, una singură. In orice caz, în orice limbă sunt mai multe dialecte (sau graiuri). Nu există limbă (chiar dintre cele mai puţin răspândite) în care să nu fie diferenţieri dialectale. Limbile mult răspândite au o serie întreagă de dialecte şi zeci de graiuri. Varietatea vorbirii dialectale se opune limbii literare unice; unitatea limbii scrise constitue forţa ei. Limba literară e chemată să fie limbă comună. Cu cât limba literară e mai monolitică, cu atât ea corespunde mai mult misiunii ei.

2. Limba literară se formează pe baza unui anumit dialect. Aşa, de pildă, cum ne arată I. V. Stalin, la baza limbii naţionale ruse a stat « graiul » din regiunea Kursk şi Oriol. I. V. Stalin subliniază rolul dialectului din Sud (cu *akanie*) în formarea graiului moscovit, care constitue treapta de tranziţie între dialectul sudic (cu *akanie*) şi cel nordic (cu *okanie*), şi, prin urmare rolul acestui dialect în formarea limbii literare, pentru care este caracteristic tocmai fenomenul de *akanie* şi nu cel de *okanie*[1].

La baza limbii naţionale ucrainiene stă dialectul din regiunea Poltava şi Kiev[2]. Limba literară georgiană s'a format pe baza dialectului principal din Georgia răsăriteană, dialectul cartlic (înafară de dialectul cartlic, cel cahetin este apropiat şi el de noua georgiană).

Dialectul Romei a stat la baza limbii latine; dialectul atic la baza limbii greceşti comune *(koiné)*, dialectul parizian la baza limbii franceze, dialectul Florenţei — centrul provinciei Toscana — la baza limbii italiene etc.

Care dialect anume va fi luat ca bază a limbii literare, aceasta depinde de împrejurări cu caracter social-politic, nu lingvistic, adică de faptul că reprezentanţii unuia din dialecte joacă un rol principal în viaţa social-politică şi culturală a ţării în momentul formării limbii literare.

Limba literară se formează pe baza unui anumit dialect, dar nu coincide pe deplin cu niciunul din dialecte. Chiar în momentul stabilirii ei, limba literară trece într'o anumită măsură de graniţele dialectului de bază, principala ei arteră vitală. In procesul desvoltării ei ulterioare, ea foloseşte material şi din celelalte dialecte. Aceasta se referă în special la lexic: numirile multor noţiuni concrete pot intra în mod liber dintr'un dialect sau altul în fondul limbii literare, dacă

[1] Cât de importantă este această caracteristică fonetică se poate aprecia prin aceea că tocmai ea a fost pusă la baza clasificării dialectelor limbii ruse.

[2] I. V. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., 1950, p. 46.

BDD-A10174 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:01 UTC)

cuvântul corespunzător din dialectul de bază a fost deja folosit şi e necesar un nou termen pentru desemnarea unei noţiuni noi (nu totdeauna se poate împrumuta dintr'o altă limbă şi termenul împreună cu noţiunea).

Lexicul dialectal poate fi însuşit de limba literară în mod nelimitat; completând lipsurile, el îmbogăţeşte limba literară. Alta este situaţia în privinţa morfologiei, a foneticii şi a sintaxei.

Aici fenomenele dialectale, care pătrund în limba literară, formează dublete care nu sunt necesare limbii literare, variante paralele care nu au o funcţie precisă, care nu îmbogăţesc limba literară, ci sdruncină unitatea sistemului ei fonetic, morfologic şi sintactic. Formaţii paralele ca: слаже şi сла́ще, куда́хтает şi куда́хчет, мурлы́кает şi мурлычет, ры́скает şi ры́щет, хны́кает şi хны́чет, нянчаю şi нянчу, прибе́гиул, прибегнувший şi прибёг, прибе́гший, низвергнул, şi низверг, исче́знул şi исче́з, умо́лкнул şi умо́лк, сло́й şi слои, судей şi судей, ло́зу şi лозу, ве́домостей şi ведомосте́й, но́востей şi новостей, родился şi родился, заслуженный şi заслужёный[1], благодаря дождливой погоде şi благодаря дождливой погоды etc., astfel de formaţii paralele nu conţin nicio nuanţă de sens, nu îmbogăţesc limba literară şi nu pot avea o justificare în limba literară.

3. Limba literară, desvoltarea ei, nu coincide cu desvoltarea dialectelor, dar limba vorbită dialectală serveşte ca izvor ce alimentează limba literară. Dacă părăseşte acest izvor de importanţă vitală, limba literară încetează de a se desvolta, devine o limbă moartă. Exemplul clasic al unei astfel de limbi scrise, moarte, este limba latină din Evul Mediu (în Evul Mediu, limba latină a servit ca limbă scrisă în toată Europa apuseană, dar ea nu a fost pentru nimeni o limbă maternă: nicio mamă nu a vorbit latineşte cu copiii ei).

Din cele spuse, rezultă că interesele vitale ale limbii literare cer ca ea să nu se rupă de izvoarele nesecate ale limbii vorbite. Iată de ce calitatea de a fi limba întregului popor trebue să fie principiul de bază al existenţei şi desvoltării limbii literare, principiu care decurge din însăşi esenţa ei, din caracterul reciproc al relaţiilor ei cu vorbirea dialectală.

4. Cel de al doilea izvor de îmbogăţire a limbii literare, secundar, dar nicidecum de mică importanţă, trebue considerată legătura limbii literare cu celelalte limbi literare.

Această legătură se manifestă în traducerile din literatura artistică, ştiinţifică, politică, în primul rând din acele limbi în care au fost create aceste opere. De pildă, traducerea clasicilor marxism-leninismului (K. Marx., F. Engels, V. I. Lenin, I. V. Stalin), a clasicilor literaturii mondiale (Lev Tolstoi, Shakespeare, Goethe, Dante, Rustaveli, Şevcenco, Mickiewicz etc.), traducerea operelor ştiinţifice (Pavlov, Secenov, Darwin şi a.), traducerea operelor unor gânditori ca

[1] Exemplele sunt luate din Voprosnikh po normativnoi grammatike russkovo iazîka, sub redacţia ui G. P. Obnorschii şi Acad. L. V. Scerba, ed. Acad. de Ştiinţe a U.R.S.S., 1940.

BDD-A10174 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:01 UTC)

Aristotel, Platon, Hegel, Herţen, Cernîşevski etc. aduce, desigur, îmbogăţirea acelor limbi literare în care se fac aceste traduceri.

Este în deobşte cunoscut că literatura tradusă are o importanţă excepţional de mare în primele etape de desvoltare a scrierii oricărui popor. Istoria multor limbi literare atestă că şi traducerea literaturii religioase — într'o anumită perioadă — este un stimulent pentru formarea şi desvoltarea limbilor scrise, uneori chiar prilejul pentru formarea limbilor scrise.

5. Limba literară este produsul culturii şi, în acelaşi timp, un instrument de desvoltare a culturii. Cu cât acest instrument e mai bogat în posibilităţi de exprimare, cu cât e mai desăvârşită structura lui, cu atât îşi poate îndeplini mai bine rolul. Aceasta înseamnă că limba literară, desvoltarea ei, nu poate să nu fie controlată, nu poate să nu fie normată. Nu interesează pe cineva cum se vorbeşte în cutare sat sau cutare raion dintr'o regiune: pentru vorbirea dialectală nu sunt stabilite norme: desvoltarea ei nu e normată de nicio instituţie.

Limba literară, perfecţionarea ei, observarea normelor ei, problemele desvoltării ei normale trebue să fie privite cu atenţie şi cu grijă. Şcoala e chemată să răspândească limba literară printre elevi. Literatura artistică, prin influenţa ei, întăreşte poziţia limbii literare (într'un mod imperceptibil pentru cititor). In condiţiile noastre sovietice, limba literară (a naţiunii, a poporului) este obiectul grijii instituţiilor de stat. Cu cât e mai înalt nivelul general de desvoltare a culturii, cu atât e mai puternică influenţa limbii literare (în special influenţa ei asupra limbii vorbite, asupra dialectelor).

Este uşor de înţeles de ce dialectele (în afara acelui dialect care a stat la baza limbii literare şi în afara celor foarte apropiate de el) merg treptat către dispariţie, apropiindu-se de limba literară. Tocmai această împrejurare o subliniază I. V. Stalin când, analizând relaţiile reciproce dintre limba naţională şi dialecte, scrie că — în afara dialectului de bază — celelalte dialecte îşi pierd specificul, «se varsă în aceste limbi (adică naţionale, A. C.) şi dispar în ele»[1].

Desigur că şi după ce deosebirile dialectale încep să dispară, limba vorbită continuă să servească drept arteră nutritivă a limbii literare.

6. Limba literară, care apare pe baza unui dialect teritorial al limbii respective serveşte de regulă ca limbă comună şi poporului şi naţiunii.

Se întâmplă însă ca şi unele limbi străine să îndeplinească rol de limbă literară. Acestea sunt limbi comune artificiale, care nu au rădăcini în vorbirea populară vie.

Aşa a fost, de pildă, limba latină pentru popoarele din apusul Europei în Evul Mediu, aşa a fost limba arabă timp de veacuri pentru multe popoare din orientul apropiat. Lipsită de o bază naturală în limba maternă a populaţiei, o asemenea limbă comună poate exista numai până la un timp. Limba comună, artificială, de origine străină, este înlocuită cu limba maternă.

---

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii. Ed. P.M.R., 1950, p. 46.

BDD-A10174 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:01 UTC)

Pe de altă parte, limba comună poate fi limbă orală, neliterară. Un exemplu de astfel de limbă este «bol matţ» (limba armatei), care era (în secolul al XVIII—XIX-lea) folosită ca reprezentată a tuturor dialectelor din limba avară (în Daghestan). La baza limbii «bol matţ» a stat dialectul nordic-hunzah.

Unele opere ale literaturii orale, create într'un anumit dialect, pot, datorită forţei lor artistice proprii, să se răspândească dincolo de graniţele dialectului lor. In decursul vremii aceste limbi pot deveni un bun comun. Astfel, de exemplu, în limba svană sunt patru dialecte şi nu există o limbă literară, iar cântecele se cântă într'o limbă în prezent străină tuturor dialectelor.

Limba vorbită comună poate fi prelucrată numai în anumite condiţii. De obicei, limba vorbită există numai sub forma dialectelor teritoriale. In ele se află întruchipată limba întregului popor; ceea ce e general în lexic şi în structura gramaticală uneşte dialectele vii şi constitue baza limbii întregului popor.

BDD-A10174 © 1953 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:01 UTC)